

Prescripție, *quo vadis*?
Gânduri în legătură cu prescripția răspunderii penale în urma
Deciziei nr. 358/2022 a Curții Constituționale

Lect. univ. dr. Dragoș Pârgaru
Facultatea de Drept, Universitatea din București

Rezumat: *Instituția prescripției răspunderii penale reprezintă un subiect de maxim interes ca urmare a Deciziei nr. 358/2022 a Curții Constituționale. Aceasta nu poate fi disociată de o altă hotărâre a aceleiași Curți, respectiv Decizia nr. 297/2018. Articolul analizează principalele întrebări de natură teoretică ce se nasc în legătură cu efectele acestor două decizii. Se pun în discuție chestiuni precum apartenența instituției prescripției răspunderii penale la dreptul material sau dreptul procesual, măsura în care este incident principiul legii penale mai favorabile și corelarea efectelor deciziilor Curții Constituționale cu regula aplicării pentru viitor a acestora. De asemenea, autorul transpune concluziile teoretice la diferite situații ce s-ar putea ivi în practica judiciară. În fine, este analizată pe scurt și relația dintre deciziile anterior menționate și dreptul Uniunii Europene.*

Cuvinte cheie: *prescripția răspunderii penale, întreruperea curgerii termenului, neconstituționalitate, legea penală mai favorabilă.*

Statute of limitations, *quo vadis*? Thoughts on the statute of limitations following Constitutional Court Decision no. 358/2022

Abstract: *The statute of limitations in terms of criminal liability constitutes a subject of intense debate as a result of the Romanian Constitutional Court issuing Decision no. 358/2022. This judgement cannot be disassociated from a previous ruling of the same body, namely Decision no. 297/2018. The present article sets out to analyse the leading theoretical issues arising out of the effects these two rulings produce. The text shall discuss whether the statute of limitations in criminal law is a feature of substantial law or procedural law, the measure in which the mitior lex principle is applicable and, lastly, a correlation of the effects of the judgements and the rule that such rulings are only effective for the future, not retroactively. Furthermore, the author transposes theoretical conclusions to various practical situations that may occur in the practice of Romanian criminal law courts. Finally, the article also envisions an analysis of the relationship between the aforementioned rulings and European Union law.*

Key words: *criminal law statute of limitations, interruption of the running of the statute of limitations, unconstitutionality, mitior lex.*

La data redactării prezentului articol, au trecut ceva mai mult de 24 de ore de la apariția în spațiul public a Deciziei nr. 358/2022 a Curții Constituționale. Despre existența acesteia se cunoștea din data de 26.05.2022, respectiv de la momentul la care Curtea a

comunicat dispozitivul deciziei. Lumea juridică preocupată de justiția penală a așteptat cu maxim interes apariția deciziei *in extenso* pentru că numai aceasta ar fi putut face lumină asupra modalității de aplicare a instituției prescripției răspunderii penale.¹

În cele din urmă a apărut decizia și în mai puțin de 24 de ore s-au exprimat deja cele mai diverse opinii. Manifestări de entuziasm de tipul „se face dreptate pentru cei abuzati”, verdicte determinate de bucurie sau de disperare - nu se poate stabili - de tipul „scapă inculpații”, încercări de construire a unor argumentări în sensul „salvării prescripției speciale”, punerea sub semnul întrebării a naturii juridice a instituției prescripției răspunderii penale etc.

Fiind fidel datoriei față de raționamentul juridic pur, față de forța juridică a dispozițiilor legale, față de jurisprudența existentă și literatura de specialitate, în continuare voi încerca să expun problemele ce se pot naște ca urmare a Deciziei nr. 358/2022 a Curții Constituționale și soluțiile pe care sursele enumerate anterior le oferă diferitelor perspective asupra chestiunii *pendinte*.

O precizare *a priori* cred că se impune. În domeniul dreptului, specialiști fiind, nu trebuie să ne placă sau nu o anumită reglementare sau o anumită decizie cu caracter obligatoriu. Cel puțin în sistemul dreptului continental, oportunitatea nu poate înfrânge niciodată legalitatea. Cred că fiecare dintre cititorii acestui articol se vor putea gândi la cel puțin câteva norme juridice (chiar de drept penal) cu care nu sunt de acord, despre care apreciază că produc efecte negative. Însă le aplicăm și pe acelea. Un sistem de drept în care înlăturăm anumite dispoziții pentru că apreciem că acestea produc efecte negative este unul care nu se mai supune rigorilor statului de drept prin aceea că se aruncă cu ochii închiși pe o pantă foarte alunecoasă. Așadar, scopul subsemnatului este de a analiza într-o manieră obiectivă efectele deciziilor Curții Constituționale în materia prescripției răspunderii penale luând în considerare fundamentele juridice pe care le-am studiat cu toții în formarea noastră profesională.

Articolul va opera cu următoarea structură: în introducere voi reaminti principalele „borne” jurisprudențiale în legătură cu subiectul dedus discuției; apoi, voi propune răspunsuri principalelor întrebări de natură teoretică ce se pot naște în legătură cu instituția prescripției răspunderii penale în raport de efectele și natura deciziilor Curții Constituționale pronunțate în materie; ulterior, voi enumera diferitele situații concrete ce se pot ivi în practica judiciară, aplicând concluziile teoretice anterior dezvoltate pentru fiecare situație în parte; în fine, voi analiza pe scurt măsura în care pot fi ignorate Deciziile nr. 297/2018 și 358/2022 în considerarea celor arătate în Decizia din 21 decembrie 2021 a Curții de Justiție a Uniunii Europene.

INTRODUCERE

Prin Decizia nr. 297 din 26 aprilie 2018, publicată în M. Of. nr. 518 din 25.06.2018, Curtea Constituțională a admis excepția de neconstituționalitate și a constatat „că soluția legislativă care prevede întreruperea cursului termenului prescripției răspunderii penale prin

¹ Nu ignorăm faptul că luări de poziție extrem de ferme au fost exprimate în legătură cu efectele deciziei chiar înainte de motivarea acesteia, demers pe care nu l-am apreciat și pe care nu îl îmbrățișăm, indiferent de context.

îndeplinirea „oricărui act de procedură în cauză”, din cuprinsul dispozițiilor art. 155 alin. 1 din Codul penal, este neconstituțional”.

Cu excepția unor soluții răzlețe care au aplicat Decizia nr. 297/2018 ca fiind una simplă, cu consecința imposibilității constatării întreruperii termenului de prescripție a răspunderii penale, majoritatea jurisprudenței a considerat că art. 155 alin. 1 C.pen. produce în continuare efecte, respectiv cursul termenului prescripției răspunderii penale se întrerupe prin comunicarea oricărui act de procedură suspectului sau inculpatului.

Prin Decizia nr. 5 din 21 martie 2019, publicată în M. Of. nr. 381 din 15.05.2019, Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală a respins ca inadmisibile sesizări formulate de două Curți de Apel referitoare la efectele pe care le produce Decizia nr. 297/2018 a Curții Constituționale asupra instituției prescripției răspunderii penale. Prin Decizia nr. 25 din 11 noiembrie 2019, publicată în M. Of. nr. 86 din 6.02.2020, Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul pentru soluționarea recursului în interesul legii a respins ca inadmisibil un astfel de recurs declarat de procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție privind „interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 155 alin. 1 din Codul penal privind întreruperea cursului prescripției răspunderii penale prin îndeplinirea oricărui act de procedură în cauză, ulterior publicării în Monitorul Oficial a Deciziei Curții Constituționale nr. 297 din 26 aprilie 2018”.

În fine, prin Decizia nr. 358 din 26 mai 2022, Curtea Constituțională a admis excepția de neconstituționalitate și a constatat că dispozițiile art. 155 alin. 1 din Codul penal sunt neconstituționale.

I. ÎNTREBĂRI DE NATURĂ TEORETICĂ CE SE POT NAȘTE ÎN LEGĂTURĂ CU INSTITUȚIA PRESCRIPȚIEI RĂSPUNDERII PENALE ÎN RAPORT DE EFECTELE ȘI NATURA DECIZIILOR CURȚII CONSTITUȚIONALE PRONUNȚATE ÎN MATERIE

Scopul autorului prezentului articol este de a analiza într-o manieră cât mai punctuală problemele ce se pot naște în actualul context. Din acest motiv, în continuare, apreciez ca fiind oportun să continui analiza într-o manieră simplă și concretă - prin întrebări. Desigur, prezum că cititorul avizat cunoaște elementele esențiale ale deciziilor enumerate în introducere, motiv pentru care voi evita a face aprecieri în legătură cu întrebări ce au un răspuns evident (de exemplu, nu voi analiza întrebări de tipul „a stabilit Curtea natura Deciziei nr. 297/2018?” - răspunsul îl oferă în mod explicit Curtea în para. 55, 61 și 73).

1. Intră în atribuțiile Curții Constituționale ca printr-o decizie ulterioară să clarifice natura juridică a unei decizii anterioare a aceleiași Curți?

Scopul Deciziei nr. 358/2022 nu a fost de a clarifica natura Deciziei nr. 297/2018, respectiv dacă aceasta din urmă a fost o decizie simplă sau una de interpretare. Ca atare, nu se poate susține că Decizia nr. 358/2022 este una de interpretare a Deciziei nr. 297/2018. Sublinierea naturii și efectelor Deciziei nr. 297/2018 a reprezentat numai o premisă necesară în analiza constituționalității art. 155 alin. 1 C.pen.

Anterior Deciziei nr. 297/2018, art. 155 alin. 1 C.pen. avea următorul conținut: „Cursul termenului prescripției răspunderii penale se întrerupe prin îndeplinirea oricărui act de procedură în cauză”. Excepția ce a condus la pronunțarea Deciziei nr. 297/2018 a vizat exclusiv sintagma „oricărui act de procedură în cauză”. Prin admiterea excepției și

neintervenția legiuitorului în termenul de 45 de zile prevăzut de 147 alin. 1 din Constituție, sintagma declarată neconstituțională a încetat să producă efecte.

Excepția ce a condus la pronunțarea Deciziei nr. 358/2022 a vizat art. 155 alin. 1 C.pen., sintagma rămasă în vigoare în urma anterioarei decizii, respectiv: „Cursul termenului prescripției răspunderii penale se întrerupe prin îndeplinirea.” Este adevărat că majoritatea instanțelor de judecată au considerat în intervalul dintre cele două decizii că textul rămâne aplicabil, respectiv se completează, în baza Deciziei nr. 297/2018, cu sintagma „oricărui act de procedură ce trebuie comunicat suspectului sau inculpatului”. Or, prin Decizia nr. 358/2022 a fost necesar ca instanța de contencios constituțional să clarifice împrejurarea că decizia anterioară a fost una simplă/extremă deoarece, în caz contrar, respectiv dacă aceasta ar fi fost una de interpretare în sensul luat în considerare de majoritatea instanțelor de judecată, această din urmă excepție de neconstituționalitate ar fi trebuit respinsă (fie ca inadmisibilă, fie ca neîntemeiată, argumente se pot identifica pentru ambele tipuri de soluție). Cert este că dacă textul ar fi putut fi aplicat pe cale de interpretare în baza Deciziei nr. 297/2018 nu s-ar fi generat o situație de neconstituționalitate care să fie în prezent constatată de Curte.

Argumentele pentru care art. 155 alin. 1 C.pen., în forma rămasă în vigoare în urma Deciziei nr. 297/2018, este neconstituțional sunt expuse pe larg în considerentele Deciziei nr. 358/2022. Mă rezum în acest context să menționez că un text de lege având exclusiv conținutul „Cursul termenului prescripției răspunderii penale se întrerupe prin îndeplinirea” este nu numai neclar și imprevizibil din punct de vedere juridic, ci este neclar și imprevizibil din punct de vedere semantic.

În fine, reamintesc faptul că deciziile Curții Constituționale sunt obligatorii nu numai în ceea ce privește dispozitivul, ci și în ceea ce privește considerentele. Totuși, acesta este numai un argument subsidiar pentru sublinierea caracterului de decizie simplă a Deciziei nr. 297/2018, având în vedere că, așa cum am arătat anterior, numai o asemenea natură ar fi permis, oricum, pronunțarea dispozitivului Deciziei nr. 358/2022. Mai subliniez faptul că obligativitatea considerentelor nu permite, însă, încălcarea principiului separației puterilor în stat. Astfel, împrejurarea că instanța de contencios constituțional a arătat, în considerentele Deciziei nr. 297/2018, și o potențială manieră în care reglementarea ar fi constituțională nu conduce la concluzia obligativității de nivel normativ a acelor considerente, deoarece Curtea nu se poate substitui legiuitorului.

În context, este interesant de observat faptul că atributul Curții Constituționale de a clarifica problema efectelor Deciziei nr. 297/2018 a fost subliniat chiar de Înalta Curte de Casație și Justiție. În Decizia nr. 25/2019, Completul pentru soluționarea recursului în interesul legii reține următoarele: „problema de drept asupra căreia instanțele s-au pronunțat în mod diferit excedează competenței instanței supreme, Curtea Constituțională fiind singura care poate statua asupra efectelor deciziilor pronunțate”.

2. Se supune instituția prescripției răspunderii penale principiului aplicării legii penale mai favorabile?

Această întrebare presupune, de fapt, o altă întrebare căreia trebuie să îi identificăm răspunsul: este prescripția răspunderii penale o instituție de drept material/substanțial sau o instituție de drept procesual? A se afirma în prezent că prescripția răspunderii penale reprezintă eminentamente o instituție de drept procesual și, pe cale de consecință, nu se

supune principiului legii penale mai favorabile, ci principiului *tempus regit actum*, ar însemna, în mod indubitabil, o încălcare a unei vaste jurisprudențe obligatorii atât a Curții Constituționale, cât și a Înaltei Curți de Casație și Justiție.

Decizia nr. 1092 din 18 decembrie 2012 a Curții Constituționale, publicată în M. Of. nr. 67 din 31.01.2013 subliniază următoarele: „prescripția aparține dreptului penal material, și nu dreptului procesual penal. Așa fiind, prescripția este o cauză de înlăturare a răspunderii penale. Este adevărat că, înlăturându-se răspunderea penală, se înlătură și acțiunea penală, dar acesta este un efect derivat, de ordin procesual, ce decurge din primul efect, din înlăturarea răspunderii, efect de ordin material.” Această viziune este confirmată de Decizia nr. 297/2018, în care s-a reținut: „Cum prescripția răspunderii penale este o instituție de drept penal substanțial care are la bază trecerea timpului, dispozițiile legale ce reglementează termenele de prescripție a răspunderii penale și modalitatea de aplicare a acestora au o importanță considerabilă, atât pentru activitatea organelor judiciare ale statului, cât și pentru persoanele care săvârșesc infracțiuni”.

Aceeași concluzie, respectiv apartenența prescripției răspunderii penale la sfera dreptului material, derivă și din jurisprudența obligatorie a Înaltei Curți de Casație și Justiție. Astfel, în Decizia nr. 2/2014 pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, publicată în M. Of. nr. 319 din 30.04.2014, instanța supremă a reținut următoarele: „Pentru identitate de raționament, având în vedere și împrejurarea că modul de reglementare al prescripției răspunderii penale prin dispozițiile art. 153-156 din noul Cod penal nu diferă de cel stabilit de vechiul Cod penal în art. 121-129, se poate afirma cu certitudine că prescripția răspunderii penale este guvernată de norme de drept penal substanțial, fiind susceptibilă de a beneficia de efectele aplicării *mitior lex*”.

Această ultimă citare ocazională și cele două concluzii interdependente: instituția prescripției răspunderii penale aparține dreptului penal material/substanțial și aceasta intră în sfera de aplicare a principiului aplicării legii penale mai favorabile. Cea de-a doua concluzie, de altfel, derivă și din faptul că prescripția a reprezentat elementul central al „dezbaterii de la distanță” purtată între Înalta Curte de Casație și Justiție și Curtea Constituțională în anul 2014 asupra modalității de aplicare a art. 5 C.pen. Am în vedere Decizia nr. 2/2014 a Înaltei Curți de Casație și Justiție (citată supra) și Decizia nr. 265 din 6 mai 2014 a Curții Constituționale, cele două oferind soluții diametral opuse chestiunii referitoare la aplicarea art. 5 C.pen., dar ambele recunoscând și plecând de la premisa că discuția este necesară având în vedere faptul că și instituția prescripției răspunderii penale intră sub incidența aplicării legii penale mai favorabile. De altfel, Decizia nr. 265/2014 cuprinde următoarea formulare explicită: „nu se poate reține că o normă din Codul penal care reglementează cu privire la o anumită instituție de drept penal (recidivă, concurs de infracțiuni, prescripție etc.) este independentă de legea căreia îi aparține. Această distincție are o deosebită importanță pentru înțelegerea conceptului de lege, pentru că numai așa se poate oferi noțiunii de "lege penală mai favorabilă" un înțeles constituțional.

În finalul acestei secțiuni subliniez faptul că instituția prescripției răspunderii penale aparține în *integralitatea ei* dreptului penal material. Astfel, nu se poate susține că efectele împlinirii termenului de prescripție aparțin dreptului material și, bunăoară, întreruperea curgerii termenului aparține dreptului procesual. *Primo*, întreruperea reprezintă numai un incident în mecanismul de curgere a termenului. Or, fără curgerea unui termen, nu ar exista prescripție. *Secundo*, întreruperea este reglementată în Partea generală a Codului penal,

împreună cu toate celelalte reglementări aferente prescripției. *Tertio*, singurul efect al întreruperii cursului termenului de prescripție este reprezentat de curgerea unui nou termen, cu efectul potențial al împlinirii „termenului special” de prescripție. Așadar, consecința întreruperii termenului de prescripție este tot una eminentă de drept material, respectiv prelungirea perioadei în care statul poate asigura tragerea la răspundere penală a persoanei. În fine, împrejurarea că și întreruperea cursului termenului de prescripție aparține tot dreptului material rezultă tot din „dezbateră de la distanță” anterior menționată, având în vedere că una dintre problemele ce au suscitât atenție la acel moment a fost reprezentată de dispozițiile ce reglementau „prescripția specială” (împlinită diferit în reglementarea noului Cod penal, prin comparație cu reglementarea Codului anterior).

3. Constatarea inaplicabilității întreruperii cursului prescripției răspunderii penale (ca atare, a „prescripției speciale”) în intervalul de timp situat între Decizia nr. 297/2018 și Decizia nr. 358/2022 prin intermediul acestei din urmă decizii aduce atingere principiului aplicării *ex nunc* (pentru viitor) a deciziilor Curții Constituționale?

Având în vedere cele arătate în secțiunea anterioară, răspunsul la această întrebare se impune de la sine. Constatând că instituția prescripției răspunderii penale aparține dreptului penal material, se vor reține în legătură cu aceasta și efectele retroactivității și ultraactivității legii penale mai favorabile.

În Decizia nr. 1092/2012, citată anterior, după ce stabilește apartenența instituției prescripției la dreptul material, Curtea Constituțională mai face următoarele precizări: „Prin urmare, este de observat că, dat fiind caracterul de normă de drept penal material, nu se impune instituirea unor dispoziții tranzitorii, întrucât, în acord cu art. 15 alin. (2) din Constituție reflectat în art. 13 din Codul penal, legislația prevede soluția de urmat în cazul conflictului de legi. Astfel, potrivit art. 13 alin. 1 din Codul penal, "În cazul în care de la săvârșirea infracțiunii până la judecarea definitivă a cauzei au intervenit una sau mai multe legi penale, se aplică legea cea mai favorabilă." De asemenea, prin Decizia nr. 1.470 din 8 noiembrie 2011, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 853 din 2 decembrie 2012, Curtea Constituțională a statuat că "determinarea caracterului "mai favorabil" are în vedere o serie de elemente, cum ar fi: cuantumul sau conținutul pedepselor, condițiile de incriminare, cauzele care exclud sau înlătură responsabilitatea, influența circumstanțelor atenuante sau agravante, normele privitoare la participare, tentativă, recidivă etc. *Așa fiind, criteriile de determinare a legii penale mai favorabile au în vedere atât condițiile de incriminare și de tragere la răspundere penală, cât și condițiile referitoare la pedeapsă.*" (s.n.) [...] Totodată, potrivit art. 15 alin. (2) din Constituție, "Legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile". Prin urmare, Legea fundamentală a statuat că, ori de câte ori există norme mai favorabile, acestea *vor fi aplicabile fie retroactivând, fie ultraactivând.*" (s.n.)

În ansamblul său, Decizia nr. 1092/2012 subliniază faptul că normele referitoare la prescripție pot retroactiva sau ultraactiva în raport de măsura în care reprezintă lege penală mai favorabilă. „Altfel spus, termenul de prescripție specială prevăzut de legea veche are valențe constituționale în măsura în care ultraactivează aplicându-se faptelor comise sub

imperiuul său și care, în acord cu principiul securității juridice, nu au fost judecate definitiv până la apariția legii noi.”

Acest ultim pasaj citat din Decizia nr. 1092/2012 îi ocaziona autorului prezentului articol trecerea spre următoarea secțiune. Dincolo de considerațiile teoretice, chestiunile mai concrete vizează aplicarea acestor concluzii în diferite situații judiciare.

II. SITUAȚII CONCRETE CE SE POT IVI ÎN JURISPRUDENȚĂ

Menționez că analiza subsecventă nu urmează un curs „cronologic”, respectiv nu va debuta, bunăoară, cu analiza cauzelor în care s-a pronunțat o hotărâre definitivă de condamnare anterior Deciziei nr. 297/2018, deși pentru fapta respectivă s-ar fi constatat împlinirea termenului general de prescripție a răspunderii penale în condițiile neaplicării art. 155 alin. 1 C.pen. Consider mai degrabă oportun să analizez situațiile în ordinea importanței față de urgența pendinte în fața organelor judiciare.

1. Cauze în care nu s-a pronunțat încă o hotărâre definitivă

A. Cauze în care s-a comunicat un act de procedură suspectului sau inculpatului anterior Deciziei nr. 297/2018

În legătură cu această situație au fost deja exprimate opinii în sensul că actul de procedură comunicat suspectului sau inculpatului anterior celor două decizii ale Curții Constituționale și-a produs efectul de întrerupere a cursului termenului și, ca atare, de la acel moment curge un nou termen de prescripție care urmează să se îndeplinească independent de dispozițiile instanței de contencios constituțional.²

Apreciez că nu există nici o îndoială că, în raport de cele arătate în secțiunile anterioare, într-o asemenea situație legea penală mai favorabilă este cea cuprinsă între data de 09.08.2018 (data la care a expirat termenul de 45 de zile în care legiuitorul era obligat să intervină ca urmare a Deciziei nr. 297/2018) și 30.05.2022 (data intrării în vigoare a dispozițiilor OUG nr. 71/2022, prin care s-au reinstabilit cauzele de întrerupere a cursului termenului de prescripție). Având în vedere că, potrivit Deciziei nr. 265/2014 a Curții Constituționale, legea penală mai favorabilă se aplică în mod global, rezultă existența unui interval de aproximativ 3 ani și 10 luni în care ansamblul normativ nu a permis întreruperea curgerii termenelor de prescripție.

Pentru a explica și mai clar chestiunea, propun să operăm cu un exemplu imaginar, dar concret. X săvârșește în ianuarie 2015 o infracțiune pentru care legea stabilește un termen general de prescripție de 5 ani. În decembrie 2017, lui X îi este adusă la cunoștință calitatea de suspect. Dosarul își urmează cursul și în prezent încă nu s-a pronunțat o hotărâre definitivă. Ce se va întâmpla într-o asemenea situație?

La momentul la care lui X i s-a adus la cunoștință calitatea de suspect, într-adevăr, potrivit dispozițiilor aplicabile la acel moment, cursul termenului de prescripție a fost întrerupt și a început să curgă un nou termen. Totuși, ulterior se pronunță Decizia nr. 297/2018 care constată neconstituționalitatea art. 155 alin. 1 C.pen. și, pe cale de

² <https://www.g4media.ro/surse-cursa-contra-cronometru-in-mai-multe-dosare-celebre-dupa-decizia-ccr-privind-prescriptia-dosarul-hidroelectrica-privind-o-pe-elena-udrea-s-ar-prescrie-in-noiembrie-2023.html>

consecință, constată că în fondul legislativ nu mai există cauze de întrerupere a termenului de prescripție. Având în vedere că instituția prescripției răspunderii penale se supune principiului legii penale mai favorabile, luând în considerare aspectele anterior evocate, inclusiv retroactivitatea și ultraactivitatea legii penale mai favorabile, ansamblul normativ în forma existentă ulterior Deciziei nr. 297/2018 este cel mai favorabil lui X deoarece acesta prevede *un singur* termen de prescripție pentru faptă, respectiv termenul de 5 ani. A considera că în ciuda fondului legislativ existent începând cu Decizia nr. 297/2018, întreruperea din decembrie 2017 continuă să producă efecte echivalează cu încălcarea directă a dispozițiilor și considerentelor Deciziei nr. 265/2014 a Curții Constituționale, respectiv ar avea drept consecință crearea unei *lex tertia*. Aducem în discuție o *lex tertia* deoarece nicidecum nu se poate aprecia că, în ansamblul său, din tot intervalul de timp existent, cel mai favorabil moment pentru X ar fi fost momentul decembrie 2017. La acel moment, legea penală conținea cauze de întrerupere a termenului, deci, pe cale de consecință, conținea posibilitatea prelungirii termenului până la „prescripția specială”. Legea ulterioară Deciziei nr. 297/2018 nu conține o asemenea posibilitate.

A considera că într-o asemenea cauză termenul de prescripție nu s-a împlinit în anul 2020, ci ar urma să se îplinească în decembrie 2022 echivalează, totodată, cu o inconstanță chiar în raport de jurisprudența majoritară din perioada 2018-2022, cea care a continuat să aplice dispozițiile art. 155 alin. 1 C.pen., jurisprudență invalidată de Decizia nr. 358/2022. Să modificăm puțin exemplul ipotetic anterior: X săvârșește fapta în ianuarie 2010 iar pentru fapta sa legea stabilește un termen de prescripție de 8 ani. Tot în decembrie 2017, organul judiciar îndeplinește un act de procedură, dar, de data aceasta, nu unul care să fie comunicat suspectului sau inculpatului. Evident, potrivit reglementării din acel moment, organul judiciar a avut reprezentarea că actul de procedură a întrerupt cursul termenului de prescripție. Ulterior, în aprilie 2018, se pronunță Decizia nr. 297/2018. Chiar dacă, de dragul argumentării, am opera cu premisa unui caracter interpretativ al Deciziei nr. 297/2018, nu se poate nicidecum afirma că față de X nu trebuie dispusă încetarea procesului penal, având în vedere lipsa de efecte a actului de procedură necomunicat suspectului sau inculpatului din decembrie 2017 și împlinirea, ca atare, a termenului general de prescripție în ianuarie 2018. Se observă că într-o asemenea situație nu se pune nicidecum problema unei aplicări *ex tunc* a Deciziei nr. 297/2018, ci, pur și simplu, a aplicării legii penale mai favorabile, respectiv legea ulterioară deciziei de neconstituționalitate. Având în vedere că aceasta este soluția într-o asemenea situație, *a fortiori* aceasta va fi soluția în contextul în care este stabilit că Decizia nr. 297/2018 este una simplă/extremă.

Luând în considerare că în situațiile acoperite de ipoteza acestei secțiuni premisa este aceea că nu s-a pronunțat încă o hotărâre definitivă, amintesc faptul că s-a subliniat în mod constant în jurisprudența Curții Constituționale că deciziile se aplică indubitabil în cauzele *pendinte*.

B. Cauze în care s-a comunicat un act de procedură suspectului sau inculpatului ulterior Deciziei nr. 297/2018

Având în vedere cele arătate în subsecțiunea anterioară, soluția unor astfel de situații se impune de la sine. Atât timp cât legea penală mai favorabilă se impune prin raportare la intervalul 09.08.2018-30.05.2022, retroactivând asupra faptei comise anterior acestui interval de timp, *a fortiori* se va constata împlinirea termenului general de prescripție în

cauze în care aparentul act care ar fi întrerupt prescripția a fost îndeplinit ulterior Deciziei nr. 297/2018, decizie simplă/extremă care, prin neintervenția legiuitorului a condus la încetarea efectelor art. 155 alin. 1 C.pen.

Să luăm din nou în discuție primul exemplu din subsecțiunea anterioară - faptă săvârșită în ianuarie 2015 pentru care legea stabilește un termen general de prescripție a răspunderii penale de 5 ani. Organul de urmărire penală nu îndeplinește acte în cauză anterior Deciziei nr. 297/2018. Ulterior, însă, luând în considerare un caracter interpretativ al acestei decizii, îi aduce la cunoștință lui X calitatea de suspect în ianuarie 2019. În 2022, se constată că Decizia nr. 297/2018 a avut natura unei decizii simple/extreme ce a lipsit de efecte art. 155 alin. 1 C.pen. în temeiul căruia organul judiciar a apreciat în ianuarie 2019 că a început să curgă un nou termen de prescripție. În aceste condiții, în ianuarie 2020 s-a împlinit termenul de prescripție a răspunderii penale și se impune o soluție de încetare a procesului penal pe temeiul art. 16 alin. 1 lit. f) C.p.p.

C. Cauze în care termenul general de prescripție a răspunderii penale nu s-a împlinit la data intrării în vigoare a Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 71/2022

Din nou, soluția unei asemenea situații derivă din cele arătate în subsecțiunile anterioare. Diferența esențială rezidă în aceea că, în astfel de ipoteze, legea penală mai favorabilă va retroactiva și/sau ultraactiva, după caz.

Luăm din nou un exemplu: X săvârșește în decembrie 2017 o infracțiune pentru care legea prevede un termen general de prescripție a răspunderii penale de 5 ani. Întrebarea care se naște este: dacă ulterior intrării în vigoare a OUG nr. 71/2022, de exemplu în iunie 2022, organul de urmărire penală îi aduce la cunoștință lui X calitatea de suspect, termenul de prescripție se va împlini în decembrie 2022 sau începe să curgă un nou termen de prescripție, devenind incidente dispozițiile privind „prescripția specială”?

În considerarea tuturor valențelor principiului legii penale mai favorabile, termenul de prescripție se va împlini în decembrie 2022, făptuitorul beneficiind de dispozițiile aplicabile global în intervalul 09.08.2018-30.05.2022, acestea retroactivând și ultraactivând în același timp. Soluția devine și mai evidentă aplicând un argument bazat pe identitatea de rațiune. Dacă în legătură cu fapta lui X legea aplicabilă până în 2022 prevede un termen de prescripție de 5 ani, iar ulterior, printr-o ipotetică modificare legislativă, termenul de prescripție se mărește la 8 ani, când se va considera împlinit termenul în privința lui X? În mod evident, în temeiul legii penale mai favorabile, se va lua în considerare legea veche, respectiv termenul de prescripție de 5 ani.

Similar se va aprecia în legătură cu faptele săvârșite în intervalul 09.08.2018-30.05.2022, în acest caz urmând să luăm în discuție numai efectul de ultraactivitate al legii penale mai favorabile.

2. Cauze în care s-au pronunțat hotărâri definitive de condamnare în intervalul cuprins între cele două decizii ale Curții Constituționale, deși termenul general de prescripție a răspunderii penale era împlinit

Desigur, în acest context nu voi mai lua în discuție sub-ipotezele analizate anterior, concluziile fiind aplicabile *mutatis mutandis*. Totuși, în cazul în care în intervalul cuprins între

cele două decizii ale Curții Constituționale s-a pronunțat o hotărâre definitivă de condamnare deși termenul general de prescripție a răspunderii penale era împlinit, se nasc probleme de natură procedurală suplimentare.

Astfel de hotărâri de condamnare au fost dispuse luând în considerare un eronat caracter interpretativ al Deciziei nr. 297/2018. Cu alte cuvinte, acestea au considerat că operează „prescripția specială”, aceasta nefiind împlinită, în temeiul art. 155 alin. 1 C.pen. în forma dedusă din interpretarea Deciziei nr. 297/2018. În realitate, potrivit Deciziei nr. 358/2022, obligatorie atât în ceea ce privește dispozitivul, cât și în ceea ce privește considerentele, Decizia nr. 297/2018 a fost una simplă, lipsind efectiv textul art. 155 alin. 1 C.pen. de expunerea cazurilor de întrerupere a cursului termenului de prescripție. Pe cale de consecință, nu reprezintă o exagerare a afirma că asemenea hotărâri deși au fost pronunțate cu bună-credință, prin raportare la jurisprudența majoritară, ele totodată au fost pronunțate cu încălcarea dispozițiilor legale aplicabile.

Cu siguranță, persoanele care au ridicat excepții de neconstituționalitate ale art. 155 alin. 1 C.pen. se vor putea întemeia pe dispozițiile art. 453 alin. 1 lit. f), cererea de revizuire urmând a fi admisă în principiu și, ulterior, în urma rejudecării, în raport de argumentele expuse în secțiunile anterioare, se va dispune încetarea procesului penal.

Întrebarea mai spinoasă vizează cauzele în care, tot prin raportare la jurisprudența cvasi-unitară, inculpații nu au mai invocat excepții de neconstituționalitate ale art. 155 alin. 1 C.pen. Se vor putea prevala aceștia de calea extraordinară de atac a contestației în anulare, respectiv cazul prevăzut la art. 426 lit. b) C.p.p.? Constatăm că cererea nu ar fi inadmisibilă prin raportare la cele statuate prin Decizia nr. 10/2017 a Înaltei Curți de Casație și Justiție - Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală. Apreciez că, în condițiile în care analiza instanței care a pronunțat hotărârea s-a bazat pe un caracter interpretativ al Deciziei nr. 297/2018, în condițiile în care natura simplă a respectivei decizii nu a fost luată în considerare, nu ar fi cazul unei reanalizări a unei cauze de încetare a procesului penal deja dezbătută și analizată de instanța de apel. Prin raportare la natura simplă/extremă a Deciziei nr. 297/2018, în contestația în anulare ar fi o primă analiză a cauzei de încetare a procesului penal.

Un argument suplimentar în sensul temeiniciei unei asemenea căi extraordinare de atac este unul de echitate. Unul dintre cazurile de recurs în casație este cel prevăzut de art. 438 alin. 1 pct. 8 C.p.p. - „în mod greșit s-a dispus încetarea procesului penal”. Observăm că acest caz de recurs în casație nu cunoaște limitări. Pur și simplu, va deveni incident dacă, cu încălcarea dispozițiilor legale, instanța a dispus încetarea procesului penal. Or, în ipoteza analizată, cu încălcarea dispozițiilor legale, respectiv a inexistenței în art. 155 alin. 1 C.pen. a unor cazuri de întrerupere a termenului de prescripție, instanța *nu* a dispus încetarea procesului penal, ci a dispus condamnarea..

3. Cauze în care s-au pronunțat hotărâri definitive de condamnare anterior Deciziei nr. 297/2018, deși termenul general de prescripție a răspunderii penale era împlinit

Într-o asemenea situație, devin incidente dispozițiile art. 147 alin. 4, teza finală din Constituția României. Având în vedere că Decizia nr. 297/2018 produce efecte numai pentru viitor, iar situațiile judecate definitiv până la apariția ei intră în sfera de *facta praeterita*, nu se mai poate lua în discuție aplicarea principiului legii penale mai favorabile.

4. Cauze având ca obiect fapte săvârșite ulterior intrării în vigoare a Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 71/2022

Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 71/2022 reintroduce în fondul legislativ aflat în vigoare cauzele de întrerupere a termenului de prescripție - prin îndeplinirea oricărui act de procedură în cauză care, potrivit legii, trebuie comunicat suspectului sau inculpatului. Luând în considerare faptul că OUG nr. 71/2022 se bucură de prezumția de constituționalitate, în ceea ce privește faptele săvârșite ulterior datei de 30.05.2022 va opera întreruperea termenului de prescripție și, pe cale de consecință, va fi incidentă „prescripția specială”.

III. PROBLEMĂ SUPLIMENTARĂ: POT FI IGNORETE DECIZIILE NR. 297/2018 ȘI 358/2022 ÎN CONSIDERAREA CELOR ARĂTATE ÎN DECIZIA DIN 21 DECEMBRIE 2021 A CURȚII DE JUSTIȚIE A UNIUNII EUROPENE (MAREA CAMERĂ)?

O chestiune suplimentară ce se cuvine analizată și care merită, cel mai probabil, să facă obiectul unui studiu separat este dacă Decizia din 21 decembrie 2021 a CJUE pronunțată în cauzele conexe C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 și C-840/19 permite neaplicarea Deciziilor nr. 297/2018 și 358/2022 ale Curții Constituționale. Deși, așa cum arătat, chiar subsemnatul își propune o analiză *in extenso* a acestei întrebări într-un studiu viitor, având în vedere urgența chestiunii, voi prezenta pe scurt argumentele pentru care apreciez că Decizia CJUE nu permite nicidecum ignorarea efectelor generate de lipsa din legislație a unor cauze de întrerupere a termenului de prescripție în intervalul 09.08.2018-30.05.2022.

În primul rând, Decizia amintită s-a raportat exclusiv la existența unor „reglementări sau unei practici naționale potrivit căreia hotărârile în materie de corupție și de fraudă în domeniul taxei pe valoarea adăugată (TVA) care nu au fost pronunțate, în primă instanță, de completuri de judecată specializate în această materie sau, în apel, de completuri de judecată ai căror membri au fost desemnați toți prin tragere la sorți sunt lovite de nulitate absolută”. Se poate observa cu ușurință specificitatea problemei analizate. Prin comparație, problema curgerii termenului de prescripție reprezintă o chestiune generală, vizând întreg ansamblul normativ penal. De altfel, subliniez faptul că, spre deosebire de împrejurarea procedurală ce a generat Decizia din 21 decembrie 2021 a CJUE, prescripția răspunderii penale reprezintă o instituție existentă în toate sistemele de drept ale statelor Uniunii Europene.

În al doilea rând, aceeași Decizie subliniază că instanțele naționale nu sunt scutite „de verificarea respectării necesare a drepturilor fundamentale garantate la articolul 47 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene”. Este adevărat că, având în vedere specificul problemei analizate, CJUE s-a referit numai la art. 47 din Cartă. Totuși, nu putem ignora faptul că drepturi fundamentale aflate în legătură cu chestiunea supusă analizei în prezentul articol sunt expuse și în art. 48 și 49 din aceeași Cartă. Deși aceste dispoziții nu se referă *expressis verbis* și la instituția prescripției răspunderii penale, faptul că toate sistemele de drept naționale conțin reglementări de acest tip conduce la concluzia că existența unui termen în care statul să intervină în mod coercitiv este de esența justiției penale.

În al treilea rând, condiția subliniată de Decizia din 21 decembrie 2021 este aceea de a se identifica existența unui „risc sistemic de impunitate a faptelor ce constituie infracțiuni

grave de fraudă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii sau de corupție în general”. Vom extrage două concluzii din această condiție. *Primo*, CJUE menționează explicit existența unui risc de impunitate. Or, în cazul interpretării și aplicării unor norme referitoare la prescripția răspunderii penale care nu conduc la inexistența termenelor de prescripție și, pe cale de consecință, la imposibilitatea tragerii la răspundere penală în mod general și absolut, apreciez că nu se poate lua în discuție impunitatea. În realitate, discuția poartă chiar asupra unor condiții în care *să se poate realiza „punitatea”*. Evident, aceste condiții diferă de la un stat la altul și pot suferi modificări de la un moment la altul (de exemplu, termenul de „prescripție specială” a fost modificat cu ocazia intrării în vigoare a noului Cod penal - dar nu cred că se poate afirma că prin reglementarea unor termene mai scurte, vechiul Cod penal asigura condiții de impunitate). *Secundo*, observăm că Decizia CJUE se referă la o sferă limitată de fapte, respectiv exclusiv la fapte ce constituie infracțiuni grave de fraudă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii și la corupție în general. Această împrejurare dovedește suplimentar inaplicabilitatea Deciziei din 21 decembrie 2021 la problema *pendinte*. Ar urma ca deciziile Curții Constituționale să fie aplicate în cazul anumitor infracțiuni și să nu fie aplicate în cazul altor infracțiuni? O asemenea concluzie, în raport de o chestiune de drept ce privește întreg ansamblul infracțiunilor, nu cred că poate fi primită.

În al patrulea rând, jurisprudența CJUE a analizat în trecut, într-un anumit context, problema prescripției răspunderii penale. Fac referire la Decizia din 8 septembrie 2015 pronunțată în cauza C-105/14 (cunoscută sub denumirea „Taricco și alții”). În esență, CJUE a constatat că se aduce atingere art. 325 alin. 1 și 2 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene în ipoteza în care se prevăd termene de prescripție mai lungi pentru cazurile de fraudă aducând atingere intereselor financiare ale statului membru vizat decât pentru cazurile de fraudă aducând atingere intereselor financiare ale Uniunii Europene. Se poate observa că CJUE nu a constatat existența unei probleme sistemice prin simpla prevedere a anumitor termene de prescripție a răspunderii penale. De asemenea, niciunde în cuprinsul deciziei nu se face referire la necesitatea existenței unor termene foarte lungi de prescripție sau chiar a imprescriptibilității. Problema esențială a fost reprezentată de o diferențiere în legislația națională între tratamentul infracțiunilor ce aduc atingere intereselor naționale față de cel al infracțiunilor ce aduc atingere intereselor financiare ale Uniunii Europene. În plus, amintesc *dispozițiile Directivei 2017/1371* a Parlamentului European și a Consiliului din 5 iulie 2017, privind combaterea fraudelor îndreptate împotriva intereselor financiare ale Uniunii prin mijloace de drept penal, cunoscută sub denumirea „Directiva PIF”. Aceasta, la art. 12, alin. 2 și 3 prevede: „(2) În cazul infracțiunilor menționate la articolele 3, 4 și 5 care sunt pasibile de o pedeapsă maximă de cel puțin patru ani de închisoare, statele membre iau măsurile necesare pentru a permite investigarea, urmărirea penală, judecarea și pronunțarea unor hotărâri judecătorești pentru o perioadă de cel puțin cinci ani de la săvârșirea infracțiunii respective. (3) Prin derogare de la alineatul (2), statele membre pot stabili un termen de prescripție mai redus de cinci ani, dar de minimum trei ani, cu condiția să garanteze că termenul poate fi întrerupt sau suspendat în cazul unor acte specifice.” Se poate constata că termenele de prescripție impuse de directivă sunt chiar mai mici decât termenele generale de prescripție prevăzute de legislația națională din România în materia infracțiunilor la care directiva face referire.